

рівня професійної кваліфікації, репутації та фінансового стану страхових посередників.

3. Створення централізованого реєстру страхових агентів і страхових брокерів. Такий реєстр слугуватиме для будь-яких зацікавлених осіб підтвердженням того, що страхові посередники виконали вимогу стосовно реєстрації в Нацкомфінпослуг України. Така вимога сприяє безпеці та прозорості страхового посередництва [2].

Отже, здійснення відповідних заходів за окресленими вище напрямками дасть змогу не тільки впорядкувати функціонування страхового посередництва на вітчизняному страховому ринку, тобто підпорядкувати даний процес певним правилам, а й зблизити страховий посередницький ринок України з європейським і, навіть, світовим ринками страхування.

Література

1. Дарков В. Страховий посередницький ринок України, його становище та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / В. Дарков. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/02/12/08/147>.
2. Герасим Г. Удосконалення системи регулювання страхового посередництва в Україні [Електронний ресурс] / Г. Герасим, Р. Джуччі. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/German_advisory_group/2005/U4_ukr.pdf.
3. Пікус Р. Міжнародний досвід діяльності страхових посередників / Р. Пікус, О. Терещенко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2009. – Вип. 107-108. – С. 20-23.
4. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.
5. Бастричев В.С. Посередницький страховий ринок України: маркетингові аспекти [Електронний ресурс] / В.С. Бастричев, Є.М. Забурмеха. – Режим доступу: http://vlp.com.ua/files/04_26.pdf.
6. Бачо Р.Й. Діяльність страхових брокерів як суб'єктів страхового підприємництва в реаліях України / Р.Й. Бачо // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 1 (55). – С. 316-317.
7. Приказюк Н.В. Сертифікація страхових агентів та перспективи її впровадження в Україні / Н.В. Приказюк, О.О. Губанкова // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 7. – С. 73-76.
8. Відомості про посередницьку діяльність у 2012-2014 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fspu.com.ua/statystyka_vidomosti_pro_poserednycku_dijalnist.

Стоян В. І., к.е.н., доцент

РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ В ЕКОНОМІЦІ ДЕРЖАВИ

Ефективне функціонування фінансової системи України в умовах розбудови ринкової економіки неможливе без становлення та розвитку розгалуженої мережі фінансових інститутів, що створюють сприятливі умови

для накопичення фінансових ресурсів, акумуляцію заощаджень та забезпечують організацію оптимального та ефективного перетворення тимчасово вільних коштів у інвестиційні ресурси для забезпечення потреб реального сектора економіки. Злагоджене, ефективне функціонування фінансових інститутів спроможне досягти значного економічного ефекту через зростання обсягів інвестицій та капіталу в економіку країни.

Аналіз літературних джерел свідчить, що фінансові інститути, які функціонують в межах вітчизняної фінансової системи, можна поділити на дві основні групи:

1) небанківські фінансові інститути, до складу яких здебільшого відносяться страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, кредитні спілки, інститути спільного інвестування;

2) банківські установи, діяльність яких є провідною серед фінансових інститутів, про що може свідчити частка активів банківських установ у ВВП країни, а також суми залучених ресурсів порівняно з небанківськими фінансовими установами.

Для порівняння активи банківського сектору у 2014 році склали 1316,9 млрд. грн., що становить біля 84% ВВП [1], у той час як сукупний обсяг активів страхових компаній становив 40530,1 млн. грн., кредитних спілок – 2338,7 млн. грн., обсяг активів ломбардів – 1710 млн. грн. [2].

Значимість банківських установ серед інших інститутів зумовлена роллю та функціями банківської системи, що виступає найпотужнішим учасником фінансового ринку та індикатором економічного розвитку держави. Банки є активними інституційними учасниками фондового ринку, "... на якому вони виступають у ролі інвесторів, емітентів, фінансових посередників або інфраструктурних учасників" [3, с. 149].

Однак варто зазначити, що кредитні ресурси є надто дорогими для вітчизняних підприємств, вартість кредитування доволі часто перевищує рентабельність діяльності підприємств, що збільшує потребу у фінансуванні через ринок цінних паперів. У 2014 році в позичальників виникали значні труднощі з обслуговуванням кредитів, що суттєво посилило ризиковість банківського бізнесу. Частка негативно класифікованої заборгованості в загальному обсязі кредитної заборгованості банків за рік зросла з 12,9 до 19,0%. Зокрема прострочена заборгованість за наданими кредитами збільшилась на 92,5% (на 65,3 млрд. грн.) – до 135,9 млрд. грн. (13,5% від загального обсягу кредитів).

Обмежені можливості кредитування (через значні ризики реального сектору) у 2014 році спонукали банки нарощувати вкладення в цінні папери, обсяг яких збільшився на 22,2% (на 30,6 млрд. грн.) – до 168,9 млрд. грн. [1].

У 2014 році фондовий ринок України характеризувався швидким зростанням операцій, здійснених на його біржовому сегменті. Активізацію

біржової торгівлі стимулювала, крім іншого, проведена наприкінці 2013 року депозитарна реформа, відповідно до якої всі розрахунки за операціями з ОВДП та муніципальними облігаціями почали здійснюватися через ПАТ “Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках”. У зв’язку з цим проведення таких операцій поза біржами стало достатньо проблематичним. Як результат, обсяг біржових контрактів із цінними паперами на організованому ринку в 2014 році збільшився на 35,8% порівняно з попереднім роком і становив 629,4 млрд. грн. У структурі операцій організаторів торгів домінували операції з державними облігаціями України, частка яких протягом 2014 року зросла до 87,9% від загального обігу цінних паперів у біржовому сегменті фондового ринку. Обсяг операцій з купівлі-продажу державних цінних паперів на вторинному ринку в 2014 році склав 539,3 млрд. грн., з них на біржовому ринку – 482,4 млрд. грн., на позабіржовому – 56,9 млрд. грн. [4].

В умовах недосконалості вітчизняного фінансового ринку поряд із функціонуванням банківських установ індикаторами соціально-економічного розвитку держави виступають також небанківські фінансові інститути. Сучасна недорозвиненість фінансової інфраструктури обмежує процеси перетворення заощаджень у інвестиції, тим самим стримуючи економічне зростання. Тому слід наголосити на особливому значенні як кількісного зростання, так і підвищення ефективності функціонування фінансових посередників.

Такі установи, як страхові компанії, кредитні спілки, інститути спільного інвестування, недержавні пенсійні фонди, повинні забезпечувати ефективний перерозподіл та акумуляцію фінансових ресурсів, їх ефективне використання, зокрема перетворення заощаджень на інвестиції, перелив капіталів, що здійснюються з метою забезпечення економічного розвитку країни [5, с. 60].

Досвід розвинених країн свідчить, що ефективне функціонування небанківських кредитних установ, налагоджені системи пенсійного та страхового забезпечення та загалом належне здійснення фінансового посередництва створюють умови для стабільного розвитку фінансово-економічної системи, сприяють розв’язанню соціальних проблем в країні. Саме в сфері забезпечення ресурсами населення та малого підприємництва небанківські фінансові установи спроможні виступати як ефективно діючі фінансові посередники, що становлять конкуренцію потужним банківським установам. Адже діяльність зазначених фінансових інститутів спрямована здебільшого саме на ті категорії населення, які потребують порівняно невеликих обсягів кредитних ресурсів та мають проблеми з одержанням кредитів в банках [6, с. 8].

Ще К. Маркс обґрунтував появу посередників у процесі суспільного розподілу праці, коли операції по купівлі-продажу відокремлюються, перетворюючись із побічної функції багатьох виробників у виключно функцію

особливих агентів обігу. У діяльності посередників К. Маркс розділяє “функцію покупця і функцію зберігання, відправки, перевезення, групування, розбирання товарів”, вважаючи, що результати першої включаються у вартість, а другої “є непродуктивною працею, що не створює вартість, а є лише розтратою для суспільства” [7].

Сучасні економісти поділяють вчення К. Маркса про економічну сутність посередництва, усвідомлюють його роль у вирівнюванні споживання і виробництва, стимулюванні економічного зростання, а також у максимізації суспільної корисності продуктів. Водночас вважають, що “обидві зі сторін посередницької праці є суспільно значущими для забезпечення економічного зростання” [8].

Відзначимо, що характер участі фінансових посередників в економіці суттєво відрізняється від участі безпосередніх виробників і споживачів, тому їх роль інша і полягає в забезпеченні ефективності та оптимальності економічних відносин. Фінансові посередники надають багато корисних послуг учасникам фінансового ринку:

- сприяють зниженню вартості операцій при одночасному зростанні їхньої кількості (ефект масштабу);
- об’єднують заощадження своїх клієнтів для здійснення великих інвестицій на первинному ринку;
- диверсифікують ринок, що важко зробити окремим власникам заощаджень самостійно;
- трансформують первинні цінні папери в посередні зобов’язання (прямі вимоги в посередні шляхом придбання своїх власних).

Важко переоцінити роль фінансового посередництва у цивілізованому суспільстві. В економічній літературі можна зустріти різні підходи щодо тлумачення сутності цього поняття. Ознайомившись з думками економістів, можна виділити наступні підходи до визначення сутності та ролі фінансових посередників:

- фінансове посередництво як необхідний етап зародження і розвитку ринкових відносин, у тому числі як основа фінансового підприємництва;
- фінансові посередники як допомога третій стороні, не пов’язаної офіційними зобов’язаннями у вирішенні конфлікту (наприклад, державні посередники, основною метою яких є розміщення фінансових ресурсів серед незахищених верств населення);
- фінансові посередники як особливий прошарок бізнесу, який приймає на себе ризики і дає можливість іншим економічним агентам уникнути їх;
- фінансові посередники як сукупність фінансових та інших організацій, які акумулюють і трансформують заощадження в інвестиційний капітал (тобто розглядаються як учасники фінансових ринків, що здійснюють непряме фінансування);

– фінансові посередники, які залучають грошові кошти, що вивільнилися з господарського обороту, і надають їх у тимчасове користування іншим суб'єктам економіки в тимчасове користування (тобто як посередники між кредиторами і позичальниками);

– фінансові посередники як ринкові інститути, що здійснюють або сприяють актам купівлі-продажу між безпосередніми виробниками і споживачами (таке трактування є найбільш широким) [9, с. 41-42].

Узагальнюючи вищесказане, можна відмітити, що на даному етапі економічного розвитку держави мають місце значні диспропорції в розвитку різних інститутів фінансового посередництва, зокрема банківський сектор, на відміну від небанківського, незважаючи на наявні проблеми, займає ключові позиції на вітчизняному фінансовому ринку. Основними проблемами банківського сектору України упродовж останніх років були значний вплив ресурсів з банківської системи, погіршення якості кредитних портфелів банків та збиткова діяльність. Зростання основних показників діяльності банківського сектору за підсумками 2014 року відбулося за рахунок курсової переоцінки активів та зобов'язань банків через зниження курсу гривні до основних іноземних валют.

Основними причинами відносно низького розвитку небанківських інститутів є нерозвиненість українського фондового ринку, відсутність належного комплексу високоліквідних, прибуткових та надійних фінансових інструментів, відсутність досвіду організації їх діяльності, недоліки законодавчої бази в галузі регулювання зазначених інститутів та недовіра з боку населення до небанківських фінансових установ. Все це обумовлює не досить стійкі позиції української банківської системи, небанківських інститутів та фінансової системи загалом на світовій арені, а відтак є стримуючим фактором соціально-економічного розвитку держави [10, с. 25].

З метою активізації участі фінансових посередників у фінансовому забезпеченні розвитку економіки необхідно створити сприятливі умови для нарощування ресурсної бази фінансових посередників. Потрібно створити сприятливі умови для залучення неорганізованих заощаджень населення та оптимізації організованих; відновити довіру населення до фінансових посередників за рахунок відповідних законодавчих, масово-роз'яснювальних і контролюючих дій органів влади; зростання доходів населення; зменшення рівня тінізації економіки тощо. Важливим напрямком активізації діяльності фінансових посередників є налагодження механізмів переміщення фінансових ресурсів між фінансовим і реальним секторами економіки за їх участю. В основному це повинно відбуватися за рахунок коригування напрямів інвестування коштів, залучених фінансовими посередниками. Акумуляовані ресурси повинні бути спрямовані в реальний сектор економіки (нефінансовий), а не просто у фінансові інструменти, емітовані іншими фінансовими

посередниками, за рахунок чого ці кошти залишаються в межах фінансового сектора і не переходять в реальний. Тобто в даному випадку фінансові інструменти повинні бути лише інструментом, за допомогою якого ресурси спрямовуються в реальний сектор, а не джерелом фінансування інших фінансових посередників. Також у цьому аспекті важливим питанням залишається мінімізація в інвестиційному портфелі споживчого кредитування і збільшення частки кредитування суб'єктів господарювання реального сектора [11, с. 241].

Література

1. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.
2. Аналітичний огляд ринку небанківських фінансових послуг України за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/non_banks_4_kv_2014.pdf.
3. Євтух Л.Б. Функціональні особливості банківських установ у структурі фінансової системи України / Л.Б. Євтух // Регіональна економіка. – 2008. – № 1. – С. 146-152.
4. Річний звіт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=17568764>.
5. Рибак С.О. Інституційні інвестори фінансової системи: сучасний стан та перспективи розвитку / С.О. Рибак, О.П. Коваль // Фінанси України. – 2010. – № 10. – С. 60-64.
6. Криклій А.С. Конкурентний потенціал небанківських фінансових інститутів на ринку кредитних ресурсів / А.С. Криклій // Економіка та держава. – 2006. – № 10. – С. 8-10.
7. Маркс Карл. Капітал. Критика политической экономии. Кн. 3: Процесс капиталистического производства, взятый в целом. Ч. 1 / Под ред. Ф. Энгельса. – М.: Политиздат, 1989. – Т. 3. – 508 с.
8. Москвитин В.Н. Коммерческие банки как финансовые посредники в воспроизводственной системе переходной экономики / В.Н. Москвитин. – 2001. – 225 с.
9. Ильина Т.Г. Финансовое посредничество в экономике / Т.Г. Ильина // Проблемы учета и финансов. – 2011. – № 4. – С. 40-42.
10. Бобиль В. Механізм стабілізації банківської системи України в період фінансової кризи / В. Бобиль // Банківська справа. – 2009. – № 5. – С. 25-32.
11. Паєнтко Т.В. Акумулявання фінансових ресурсів фінансовими посередниками та його вплив на розвиток економіки / Т.В. Паєнтко, Ю.В. Сиротюк // Бізнес Інформ. – 2014. – № 8. – С. 237-242 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru>.